

Pojęcia kluczowe: tajemnica spowiedzi, seksualne wykorzystanie dzieci, prawa dzieci, swoboda sumienia i wyznania

Magdalena Matusiak-Frącczak

Ściganie i karanie przestępstw seksualnego wykorzystania dzieci jako ograniczenie tajemnicy spowiedzi

ABSTRAKT

Społeczność międzynarodowa w szeregu dokumentów zdecydowała się przyznać dzieciom szczególną ochronę ich praw. Nabiera ona wyjątkowego znaczenia w przypadku ochrony dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym. W ramach takiej ochrony niektóre państwa zdecydowały się wprowadzić wyjątki od tajemnicy spowiedzi. Niniejszy artykuł będzie im poświęcony i będzie analizował kolidujące prawa, to jest prawa dzieci oraz prawo do swobody sumienia i wyznania. Ponadto będzie on badał, czy taki wyjątek powinien być wprowadzony w Polsce oraz pod jakimi warunkami.

I. WPROWADZENIE

Według szacunków na 2015 r. około 1 miliard dzieci doświadczyło przemocy fizycznej, seksualnej lub psychicznej, albo zaniedbań¹. Dokładne dane statystyczne na temat wyłącznie seksualnego wykorzystania dzieci nie są znane, a dane poszczególnych państw pozostają jedynie szacunkowe. Jednakże problem istnieje i powoduje poważne skutki dla tysięcy dzieci rocznie na całym świecie.

Jest wiedzą powszechną, że seksualne wykorzystanie dziecka istotnie wpływa na jego dalsze życie. Przykładowo, po siedmiu latach śledztwa w Anglii i Walii specjalny panel śledczy przedstawił w październiku 2022 r. raport na temat seksualnego wykorzystania dzieci², bazujący na doświadczeniach około 7 300 ofiar. Prawie wszystkie ofiary potwierdziły negatywne konsekwencje wykorzystania seksualnego dla ich

1 S. Hills, J. Mercy, A. Adaugo, H. Kress, *Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates*, „Pediatrics” 2016/137 (3), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6496958/> (dostęp: 7.09.2023 r.).

2 Inquiry Panel, *‘The Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse’*, October 2022, https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20221215050759/https://www.iicsa.org.uk/key-documents/31216/download/report-independent-inquiry-into-child-sexual-abuse-october-2022_0.pdf (dostęp: 7.09.2023 r.).

życia, zwłaszcza dla ich zdrowia psychicznego (88%) i ich związków (43%), ale także dla ich zdrowia fizycznego (34%), edukacji (32%), stosunków intymnych (31%), zatrudnienia (11%) oraz rodzicielstwa (10%)³. Autorzy raportu zasugerowali, że powinny zostać wprowadzone absolutne przepisy o obowiązku informowania organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstw seksualnego wykorzystania dzieci i obowiązek ten powinien dotyczyć informacji otrzymanych również podczas spowiedzi⁴. W konsekwencji raport otworzył w Zjednoczonym Królestwie debatę w sprawie tajemnicy spowiedzi oraz jej ograniczenia w przypadku przestępstw seksualnego wykorzystania dzieci, w ramach której przedstawiciele różnych kościołów sprzeciwili się takiemu pomysłowi⁵.

Niektóre państwa już wprowadziły uregulowania zobowiązujące duchownych do zgłaszania przypadków seksualnego wykorzystania dzieci, nawet jeżeli uzyskali oni o tym informację podczas spowiedzi. Z drugiej strony inne państwa, zwłaszcza Watykan, zachowują absolutny charakter tajemnicy spowiedzi, co będzie szczegółowo rozwinięte w dalszej części opracowania.

Opracowanie będzie analizowało, czy potrzeby ścigania i karania przestępstw seksualnego wykorzystania dzieci mogą stanowić uzasadnione ograniczenie tajemnicy spowiedzi. W tym celu na wstępie zostaną przedstawione wybrane przykłady ustawodawstw regulujących tajemnicę spowiedzi. W kolejnej części zostaną poczynione pokrótce uwagi o tajemnicy spowiedzi jako prawie do swobody sumienia i wyznania w europejskiej przestrzeni prawnej. Następnie zostaną omówione obowiązki państw wynikające z przepisów o ochronie praw dzieci jako osób szczególnie wrażliwych ze względu na wiek i niedojrzałość emocjonalno-fizyczną. Rozważania te pozwolą poczynić wnioski, czy omawiany wyjątek od tajemnicy spowiedzi powinien zostać wprowadzony w prawie polskim.

II. PRZYKŁADY USTAWODAWSTW REGULUJĄCYCH TAJEMNICĘ SPOWIEDZI

Na przestrzeni wieków różne odłamy religii chrześcijańskiej przewidywały absolutną tajemnicę spowiedzi. Została ona wprowadzona na Soborze Laterańskim IV w 1215 r.⁶ Aktualnie naruszenie tajemnicy spowiedzi przez spowiednika karane jest w Kościele katolickim ekskomuniką (Kanon 1388 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego).

3 Inquiry Panel, *The Report...*, s. 68.

4 Inquiry Panel, *The Report...*, s. 230.

5 T. Wyatt, *Uproar from religious groups trying to protect the seal of confession "must be resisted"*, <https://religionmediacentre.org.uk/news/uproar-from-religious-groups-trying-to-protect-the-seal-of-confession-must-be-resisted/> (dostęp: 7.09.2023 r.).

6 M. Jurzyk, *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2004/71(2), s. 68.

W 1662 r. Nomokanon prawosławny zabronił ujawienia tajemnicy spowiedzi pod groźbą kary wycięcia języka⁷.

W przypadku wielu porządków prawnych tajemnica spowiedzi pozostaje absolutna. Przykładowo w Niemczech tajemnica ta jest jedyną tajemnicą zawodową, od której nie jest dopuszczalny jakikolwiek wyjątek (§ 53 ust. 1 pkt 1 i § 53 ust. 2 Strafprozessordnung). Jednocześnie osoby współpracujące z duchownymi (jak tłumacze) nie mogą być przesłuchiwanie na okoliczności, z którymi zapoznali się podczas spowiedzi (§ 53a ust. 1 Strafprozessordnung). Podobne uregulowania istnieją w austriackim kodeksie postępowania karnego (§ 155 ust. 1 pkt 1 Strafprozessordnung). Dodatkowo, żadne czynności śledcze nie mogą być w tym zakresie podejmowane, a jeżeli mimo to zostaną podjęte, będą one uznane za nieważne. W szczególności zakazana jest instalacja jakichkolwiek urządzeń pozwalających na nagrywanie obrazu i dźwięku w konfesjonalach lub pomieszczeniach przeznaczonych na spowiedź (§ 144 ust. 1 Strafprozessordnung), chyba że to sam duchowny jest podejrzany o popełnienie przestępstwa, jednakże w tym przypadku konieczne jest uzyskanie zgody przedstawiciela ds. ochrony prawnej (§ 144 ust. 3 Strafprozessordnung). Absolutny charakter tajemnicy spowiedzi przewidziany jest również w Hiszpanii (art. 417 ust. 1 Código procesal penal), w Argentynie (art. 244 w zw. z art. 177 ust. 2 Código procesal penal) czy w Kolumbii (art. 385 lit. e Código procesal penal).

W Stanach Zjednoczonych ustawodawstwo w przedmiocie tajemnicy spowiedzi jest zróżnicowane. W wielu regulacjach członkowie duchowieństwa są wyraźnie wymienieni jako osoby zobowiązane do zgłaszania podejrzenia popełnienia przestępstwa seksualnego wykorzystania dzieci, ale wyłączone z tego obowiązku są informacje uzyskane w toku spowiedzi⁸. W innych stanach istnieje obowiązek zgłaszania i uchyla się w tym zakresie tajemnicę spowiedzi⁹ lub też kwestia tajemnicy spowiedzi nie jest uregulowana¹⁰. Jest również grupa stanów, w których duchowieństwo nie jest *expressis verbis* wymienione jako podmioty zobowiązane do obowiązkowego zgłaszania przestępstw seksualnego wykorzystania dzieci, ale można przyjąć, że mieści się ono w zakresie pojęcia „jakakolwiek osoba”, a skoro każdy ma obowiązek zgłaszania takiego przestępstwa, to należy uznać, że przedstawiciele duchowieństwa również mają taką powinność. Spośród tych stanów możemy wyróżnić takie, które wyłączają informacje objęte tajemnicą spowiedzi z obowiązku zgłaszania¹¹, takie, które uchylają tajemnicę

7 S. Czerwiński, *Tajemnica zawodowa adwokatów i osób duchownych*, „Palestra” 1927/2, s. 53.

8 Tak jest w przypadku prawodawstwa następujących stanów: Alabama, Arizona, Arkansas, California, Colorado, Georgia, Illinois, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Missouri, Montana, Nevada, New Mexico, North Dakota, Ohio, Oregon, Pennsylvania, South Carolina, Vermont, Virginia, Wisconsin – zob.: *Child Welfare Information Gateway, State Statutes*, kwiecień 2019, <https://www.childwelfare.gov/topics/systemwide/laws-policies/statutes/clergymandated/> (dostęp: 7.09.2023 r.).

9 Chodzi tu o takie stany jak: Guam, New Hampshire, West Virginia – *Child Welfare Information...*

10 Connecticut, Missisipi – *Child Welfare Information...*

11 Delaware, Florida, Idaho, Kentucky, Maryland, Utah, Wyoming – *Child Welfare Information...*

spowiedzi¹² lub w ogóle się do niej nie odnoszą¹³. Ostatnia grupa stanów to takie, w przypadku których ani duchowni, ani kategoria „jakakolwiek osoba” nie są wymienieni jako podmioty zobowiązane do dokonywania zgłoszenia, ale uregulowania tych stanów albo wyraźnie chronią tajemnicę spowiedzi¹⁴, albo się do niej nie odnoszą¹⁵. W ostatnich latach były podejmowane próby ustawodawcze ograniczenia tajemnicy spowiedzi w takich stanach, jak Arizona czy Północna Dakota, ale okazały się one bezskuteczne¹⁶. W 2023 r. ustawodawca Delaware rozpoczął prace nad ustawowym ograniczeniem tajemnicy spowiedzi w sprawach o seksualne wykorzystanie dzieci¹⁷.

Ustawodawstwo ograniczające tajemnicę spowiedzi zostało przyjęte przez federalne stany Australii. Przykładowo na obszarze Capital Territory popełnia przestępstwo, kto nie zgłasza dyrektorowi generalnemu, że dziecko doświadczyło lub doświadcza wykorzystania seksualnego, niezwłocznie po uzyskaniu takiej informacji lub raportu (sekcja 356 ust. 1 Children and Young People Act 2008). Osoba, która jest członkiem duchowieństwa lub kościoła, lub wspólnoty duchowej, nie jest uprawniona do odmowy dokonania obowiązkowego zgłoszenia z tej przyczyny, że zawierałoby ono informacje uzyskane przez tę osobę podczas spowiedzi (sekcja 356 ust. 2 Children and Young People Act 2008).

W stanie Queensland sekcja 299 ust. 1 i 2 BC Criminal Code przewiduje, że osoba dorosła popełnia wykroczenie, jeżeli bez uzasadnionej przyczyny nie ujawnia wobec oficera policji niezwłocznie po podjęciu podejrzenia informacji, że ma uzasadnione podstawy podejrzewać, że przestępstwo seksualnego wykorzystania dziecka zostało popełnione na szkodę małoletniego przez inną osobę dorosłą. Zgodnie z sekcją 229 ust. 3 BC Criminal Code nie ma znaczenia, że informacja ta została uzyskana przez dorosłego podczas spowiedzi religijnej lub w związku z nią¹⁸.

Podobne obowiązki zgłaszania istnieją w Nowej Południowej Walii (sekcja 27 ust. 1 lit. c Children and Young Persons (Care and Protection) Act 1998), w Northern Territory (sekcja 26 i 27 Care and Protection of Children Act 2007), w Południowej Australii (sekcja 30 ust. 3 lit. e Children and Young People (Safety) Act 2017),

12 North Carolina, Oklahoma, Rhode Island, Texas – *Child Welfare Information...*

13 Indiana, Nebraska, New Jersey, Tennessee, Portoryko – *Child Welfare Information...*

14 Alaska, Washington – *Child Welfare Information...*

15 Amerykańskie Samoa, Dyskrykt Kolumbii, Hawaje, Iowa, Kansas, Nowy Jork, Northern Mariana Islands, Południowa Dakota, Wyspy Dziewicze – *Child Welfare Information...*

16 M.J. Pitzl, “Did you protect children?” Bill to require clergy to report abuse fails amid religious doubts, AZCentral, <https://eu.azcentral.com/story/news/politics/legislature/2021/04/02/arizona-bill-require-clergy-report-abuse-fails/4825305001/>, dostęp: 7.09.2023 r. J. Monk, Bill requiring North Dakota clergy to report child abuse withdrawn, KVRN Local News, <https://www.kvrn.com/2021/02/01/bill-requiring-north-dakota-clergy-to-report-child-abuse-withdrawn/> (dostęp: 7.09.2023 r.).

17 C. Barrish, “Anti-Catholic bigotry” or protecting children? Delaware bill would require priests report abuse or neglect from confession, WHYY, <https://why.org/articles/delaware-bill-priests-required-report-child-abuse/> (dostęp: 7.09.2023 r.).

18 Ta sekcja została dodana do *Criminal Code* przez *Criminal Code (Child Sexual Offences Reform) and other Legislation Amendment Act 2020*, Act No. 32 of 2020 z 14.09.2020 r.

w Tasmanii (sekcja 14 ust. 1 lit. ja pkt 7 Children, Young Persons and Their Families Act 1997 (Tas.)) oraz w Victorii (sekcja 184 ust. 2A Children, Youth and Families Act 2005). Jednakże niektórzy przedstawiciele duchowieństwa australijskiego oficjalnie oznajmili, że będą ignorować nowy obowiązek¹⁹. Z kolei w liście do władz Australii z 26.02.2020 r. Stolica Apostolska wyraziła stanowisko, że tajemnica spowiedzi jest długowieczną i stałą nauką Kościoła, a jej natura wywodzi się z prawa Boskiego²⁰.

Obowiązek zgłaszania przestępstw wykorzystania seksualnego dzieci został wprowadzony w Republice Południowej Afryki w 2008 r.²¹ Zgodnie z sekcją 110 ust. 1 Children's Amendment Act 41 różne podmioty, w tym kapłani i przywódcy duchowi, muszą zgłaszać w przepisanej formie do organizacji ochrony dzieci, do prowincjonalnego departamentu rozwoju społecznego lub funkcjonariuszom policji przypadki seksualnego wykorzystywania dzieci.

Ograniczenie tajemnicy spowiedzi jest również przewidziane w prawie francuskim. W świetle art. 226-13 Code pénal popełnia przestępstwo, kto ujawnia informację objętą tajemnicą zawodową, jednakże przepis ten nie ma zastosowania do osób informujących organy sądowe o przypadkach seksualnego wykorzystania dzieci (art. 226-14 Code pénal). Podobne przepisy zostały przyjęte w Belgii (art. 458 i art. 458bis Code pénal), jednakże art. 458bis Code pénal limituje obowiązek zgłaszania do przypadków, w których istnieje poważne i nieuchronne zagrożenie dla fizycznej i psychicznej integralności dziecka, zaś dziecko to nie jest w stanie ochronić swojej integralności samodzielnie lub z pomocą innych osób, albo jeżeli istnieje poważne i nieuchronne zagrożenie dla innych dzieci, które nie są w stanie ochronić swojej integralności.

Stolica Apostolska nie akceptuje tych nowych ustawodawstw w sprawie postępowania dowodowego oraz obowiązku zgłaszania. W nocie Penitencjarii Apostolskiej z 21.06.2019 r., zatwierdzonej przez Papieża Franciszka, Watykan potwierdził nienaruszalność tajemnicy spowiedzi. Wskazano w nocie, że podczas spowiedzi kapłan działa jako przedstawiciel Jezusa Chrystusa, jako pośrednik, i nie zapoznaje się on z grzechami człowieka jako człowiek, ale jako sam Bóg. Sama spowiedź jest aktem pogodzenia człowieka z Bogiem i nawet sam penitent nie może zwolnić duchownego z obowiązku dochowania poufności²².

19 The Guardian, 'South Australia Catholic church to ignore law on reporting confessions of abuse', <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/south-australia-catholic-church-to-ignore-law-on-reporting-confessions-of-abuse> (dostęp: 7.09.2023 r.).

20 Stolica Apostolska, List N. 484.110 z 26.02.2020 r., https://www.catholic.org.au/images/Observations_of_the_Holy_See_to_the_Recommendations_of_the_Royal_Commission.pdf (dostęp: 7.09.2023 r.), s. 8.

21 *Children's Amendment Act 41 of 2007*, ustawa z 13.03.2008 r., Government Gazette, 18.03.2008 r.

22 Penitencjaria Apostolska, *Nota z dnia 21 czerwca 2019 r. w sprawie nienaruszalności tajemnicy spowiedzi*, https://www.vatican.va/roman_curia/tribunals/apost_penit/documents/rc_trib_appen_pro_20190629_forointerno_en.html (dostęp: 7.09.2023 r.).

III. TAJEMNICA SPowiedzi JAKO ELEMENT PRAWA DO SWobody SUMIENIA I WYZNANIA W EUROPEJSKIEJ PRZESTRZENI PRAWNEJ

Swoboda sumienia i wyznania stanowi część różnych międzynarodowych konwencji, których celem jest ochrona praw człowieka, jak Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 18), Europejska Konwencja Praw Człowieka (art. 9 ust. 1), Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (art. 10), Amerykańska Konwencja Praw Człowieka (art. 12), Afrykańska Konwencja Praw Człowieka i Ludów (art. 8) czy Arabska Karta Praw Człowieka (art. 30). Tajemnica spowiedzi wchodzi w zakres tego prawa. Z punktu widzenia celu niniejszego opracowania najważniejsza jest konstatacja, że prawo to nie jest absolutne i może podlegać pewnym ograniczeniom. Dla zrealizowania celów artykułu zostanie pokrótce omówiony zakres dopuszczalnych ograniczeń w europejskiej przestrzeni prawnej.

Jak wynika z art. 9 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, wolność sumienia i wyznania może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. W szczególności państwo może ingerować w wolność sumienia i wyznania w celu ochrony praw osób małoletnich, w tym również przed naruszeniami ich praw ze strony podmiotów prywatnych²³. Przede wszystkim środki podjęte przez państwo w celu ograniczenia tej wolności powinny być uzasadnione i proporcjonalne, jakkolwiek państwu przysługuje pewien margines swobody oceny²⁴. Państwo obciążone jest w takiej sytuacji obowiązkiem wykazania, że nie było innych środków pozwalających na osiągnięcie tego samego celu, które to środki ingerowałyby w mniejszym stopniu w swobodę sumienia i wyznania²⁵. Taka ingerencja musi być konieczna w społeczeństwie demokratycznym, to jest odpowiadać pilnej potrzebie społecznej. Z tego powodu pojęcie „konieczny” jest znacznie węższe niż „przydatny” czy „pożądany”²⁶. Powinno się również brać pod uwagę kontekst historyczny i szczególne uwarunkowania danej religii, w tym jej dogmaty, rytuały i organizację oraz inne cechy²⁷. Jednakże należy zaznaczyć, że pomimo tego zakres swobody uznania przyznany państwu nie może być uzależniony od rodzaju przekonań religijnych czy

23 Wyrok ETPC z 6.11.2008 *Leela Förderkreis E.V. i inni v. Niemcy*, sprawa 58911/00, pkt 98–100.

24 Wyrok ETPC z 26.09.1996 r., *Manoussakis i inni v. Grecja*, sprawa 18748/91, pkt 44; wyrok ETPC z 13.12.2001 r., *Metropolitan Church of Besarabia i inni v. Mołdawia*, sprawa 45701/99, pkt 119; wyrok ETPC z 10.11.2005 r., *Şahin v. Turcja*, sprawa 44774/98, pkt. 110; wyrok ETPC z 7.07.2011 r., *Bayatyan v. Armenia*, sprawa 23459/03, pkt 121.

25 Wyrok ETPC z 11.10.2011 r., *Association Rhino i inni v. Szwajcaria*, sprawa 48848/07, pkt 65; wyrok ETPC z 12.06.2014 r., *Biblical Centre of the Chuvash Republic v. Rosja*, sprawa 33203/08, pkt 58.

26 Wyrok ETPC z 13.12.2001 r., *Metropolitan Church of Besarabia i inni v. Mołdawia*, sprawa 45701/99, pkt 119; wyrok ETPC z 14.06.2007 r., *Svyato-Mykhaylivska Parafiya v. Ukraina*, sprawa 77703/01, pkt 116.

27 Wyrok ETPC z 15.09.2009 r., *Miroļubovs i inni v. Łotwa*, sprawa 798/05, pkt 81.

też wzajemnych relacji pomiędzy danym państwem a konkretną religią²⁸. Powyższe warunki będą miały pełne zastosowanie do ograniczenia tajemnicy spowiedzi.

IV. OBOWIĄZKI PAŃSTW WYNIKAJĄCE Z PRZEPISÓW O OCHRONIE PRAW DZIECI

Przed wszystkim akt seksualnego wykorzystania jakiejkolwiek osoby narusza prawo do fizycznej i psychicznej integralności, jak również godność tej osoby. Te prawa powinny być zagwarantowane nie tylko w prawie materialnym, ale powinny istnieć skuteczne procedury i środki ich ochrony. W sprawach dotyczących seksualnego wykorzystania dzieci owe gwarancje proceduralne powinny zmierzać do ścigania i karania sprawców oraz do zapewnienia dziecku prawa do odpowiedniego zadośćuczynienia.

Niemniej, powyższe nie oddaje istoty praw dzieci, którym przysługuje specjalna ochrona ze względu na ich wiek i wrażliwość. Ten specjalny status dzieci może uzasadniać odmienne traktowanie tajemnicy spowiedzi w sprawach dotyczących seksualnego wykorzystania dzieci w porównaniu z innymi sprawami karnymi czy cywilnymi.

Już w Deklaracji genewskiej o prawach dziecka²⁹ uznano, że ludzkość jest zobowiązana zapewnić dzieciom wszystko, co najlepsze. Jakkolwiek sama deklaracja jest stosunkowo krótka, to podkreśla ona, że to właśnie dziecko powinno być pierwszą osobą, która powinna otrzymać ulgę w chwilach udręki³⁰, i powinno być chronione przed jakąkolwiek formą wykorzystania.

Następnie, jak zaznaczono w preambule do Deklaracji Praw Dziecka³¹, dziecko, ze względu na swoją fizyczną i psychiczną niedojrzałość, potrzebuje szczególnych zabezpieczeń i troski, w tym odpowiedniej ochrony prawnej. Deklaracja ta powtórzyła, że ludzkość jest zobowiązana zapewnić dzieciom wszystko, co najlepsze. Najbardziej istotne prawa są zawarte w zasadzie nr 2, zgodnie z którą dziecko powinno cieszyć się szczególną ochroną i powinno mieć zagwarantowane możliwości, zarówno przez prawo, jak i inne środki, które pozwolą mu na rozwój fizyczny, psychiczny, moralny, duchowy i społeczny w zdrowy i normalny sposób, jak również powinno mieć zagwarantowane warunki wolności i godności. Przy przyjmowaniu praw zmierzających do realizacji tego celu sprawą nadrzędną powinno być najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Ponadto to właśnie dziecko powinno we wszystkich okolicznościach być tą osobą, która jako pierwsza otrzyma ochronę i ulgę (zasada nr 8), jak również powinno być chronione przed wszystkimi formami zaniedbania, okrucieństwa i wykorzystania (zasada nr 9).

28 Wyrok ETPC z 27.02.2018 r., *Mockutė v. Litwa*, sprawa 66490/09, pkt 129; wyrok ETPC z 8.06.2021 r., *Ancient Baltic Religious Association Romuva v. Litwa*, sprawa 48329/19, pkt 146.

29 Deklaracja genewska o prawach dziecka, Liga Narodów, 26.09.1924 r.

30 *Relief in times of distress*.

31 Deklaracja Praw Dziecka, rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 1386 (XIV) z 20.11.1959 r., 14 U.N. GAOR Supp. (No. 16), s. 19, U.N. Doc. A/4354 (1959).

Wyjątkowe znaczenie mają postanowienia Konwencji o prawach dziecka³², w której to preambule podkreślono, że dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia. Zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji, we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Ponadto państwa powinny działać na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne (art. 3 ust. 2 Konwencji). Szczególne znaczenie ma art. 34 Konwencji, zgodnie z którym państwa zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów państwa-strony podejmą w szczególności wszelkie właściwe kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych, wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych, wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.

Prawo dzieci do szczególnej ochrony jest również potwierdzone art. 25 ust. 2 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, art. 24 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych czy art. 10 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. Artykuł 24 ust. 2 Karty Praw Podstawowych UE nakazuje państwom uwzględniać przede wszystkim najlepszy interes dziecka we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych zarówno przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne.

Europejska Konwencja Praw Człowieka nie odnosi się *expressis verbis* do praw dziecka, ponieważ nie była tworzona jako instrument, który miał chronić dzieci w sposób szczególny³³. Jednakże Europejski Trybunał Praw Człowieka przyjął w swoim orzecznictwie zasadę najlepszego interesu dziecka jako wskazówkę interpretacyjną dla stosowania przepisów Konwencji³⁴. W wyroku w sprawie *Neulinger i Shuruk v. Szwajcaria* ETPC wskazał, odwołując się między innymi do Konwencji o Prawach Dziecka, że w przypadku wyważania konkurujących ze sobą interesów: dziecka, rodziców oraz porządku publicznego, to właśnie najlepszy interes dziecka powinien mieć charakter pierwszoplanowy³⁵. W tym kontekście Trybunał doprecyzował, że nawet

32 Konwencja o prawach dziecka, rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 44/25 z 20.11.1989 r., U.N. Doc. A/Res/44/25 (Dz.U. z 2013 r. poz. 677).

33 S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*, Nowy Jork 2021, s. 705.

34 Wyrok ETPC z 7.08.1996 r., *Johansen v. Norwegia*, sprawa 17383/90, pkt 64.

35 Wyrok ETPC z 6.07.2010 r., *Neulinger i Shuruk v. Szwajcaria*, sprawa 41615/07, pkt 134.

rodzic nie może być uprawniony do takich środków, które wyrządziłyby krzywdę zdrowiu i rozwojowi dziecka³⁶.

Podsumowując tę część rozważań, należy skonstruować, że w przypadku kolizji różnych dóbr oraz praw różnych osób, to najlepszy interes dziecka powinien być brany pod uwagę na pierwszym miejscu. Taki wniosek płynie ze wszystkich przytoczonych dokumentów prawa międzynarodowego. Wynika z nich również, że dzieci powinny być chronione przed działaniami, które szkodziłyby ich zdrowiu i prawidłowemu rozwojowi. W ramach walki z przestępstwami seksualnego wykorzystania dzieci wprowadzenie wyjątku od tajemnicy spowiedzi mieści się w zakresie realizacji tak nakreślonego celu.

V. PODSUMOWANIE: WNIOSKI DLA POLSKI

Polska, podobnie jak część państw wymienionych w pierwszej części opracowania, przyznała tajemnicy spowiedzi charakter absolutny (art. 178 ust. 2 k.p.k.). Obejmuje ona jednakże tylko informacje uzyskane przez duchownego podczas spowiedzi, czyli rozmowy, w której penitent wyznaje swoje grzechy w celu uzyskania rozgrzeszenia, a nie podczas innego rodzaju rozmów³⁷. Przedmiotem niniejszej części rozważań będzie analiza problemu, czy możliwa jest w Polsce zmiana prawa polegająca na możliwości uchylecia tajemnicy spowiedzi w przypadku przestępstw polegających na seksualnym wykorzystaniu małoletniego.

Tajemnica spowiedzi stanowi nie tylko zakaz dowodowy, ale wchodzi w zakres konstytucyjnej wolności sumienia i wyznania (art. 53 ust. 1 Konstytucji). Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Należy uznać, że ograniczenie tajemnicy spowiedzi i wyłączenie z zakresu jej obowiązywania przypadku przestępstw seksualnego wykorzystania małoletnich mieści się w ramach art. 31 ust. 3 Konstytucji, jak również spełnia wymogi nakreślone w orzecznictwie ETPC. Swoboda sumienia i wyznania nie jest bowiem prawem absolutnym i może podlegać uzasadnionym limitacjom. Wprowadzenie wyjątku od tajemnicy spowiedzi nie narusza samej istoty prawa do wolności sumienia i wyznania, to jest prawa do „nieskrępowanego formowania i posiadania własnych myśli i poglądów inspirowanych etycznymi i religijnymi systemami wartości”, co jest objęte autonomią wewnętrzną

36 Wyrok ETPC z 8.07.2003 r., *Sahin v. Niemcy*, sprawa 30943/96, pkt 66.

37 T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, t. 1, s. 613. M. Tomkiewicz, „Tajemnica spowiedzi” i „tajemnica duszpasterska” w procesie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2012/2, s. 57–58, 60.

jednostki (*forum internum*) i ma charakter absolutny. Takiego bezwzględniego charakteru nie ma natomiast wchodząca w zakres prawa do swobody wyznania i sumienia wolność jednostki do uzewnętrzniania swoich przekonań religijnych (*forum externum*)³⁸. Spowiedź stanowi jedną z form uprawiania kultu, czyli właśnie uzewnętrzniania swojej wiary, co determinuje możliwość wprowadzania od niej ograniczeń pod warunkiem zachowania wymogów wynikających z zasady proporcjonalności.

Ochrona dzieci przed czynami pedofilskimi stanowi niewątpliwie pilną potrzebę społeczną, w dodatku stanowi realizację konstytucyjnych obowiązków państwa. Zgodnie z art. 72 Konstytucji Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Konieczne jest tutaj odpowiednie wyważenie praw pozostających ze sobą w kolizji. Z jednej strony mamy bowiem prawa dziecka, z drugiej prawo do swobody sumienia i wyznania, które nie jest wartością absolutną. To prawom dziecka przysługuje charakter pierwszoplanowy, co wynika z przytoczonego wcześniej i wiążącego Polskę prawa międzynarodowego, konstytuującego prawa dzieci jako nadrzędne.

Aby spełnić wymóg przestrzegania zasady proporcjonalności, możliwość uchylenia tajemnicy spowiedzi powinna być ograniczona wyłącznie do czynów, które stanowią formę seksualnego wykorzystania małoletniego (art. 197 § 3 pkt 2 k.k., art. 199 § 2 k.k., art. 200 k.k., art. 200a k.k., art. 202 § 3–4c k.k., art. 204 § 3 k.k.). Uchylenie tajemnicy powinno być obwarowane takimi samymi przesłankami, jakie przewidziane są dla innych zawodów w art. 180 § 2 k.p.k. i ze względu na ważkość materii powinna być to kompetencja zastrzeżona dla sądu. Nie powinno więc ono mieć charakteru blankietowego, a dotyczyć konkretnych osób i czynu³⁹. Prokurator powinien wykazać, że nie jest możliwe ustalenie danej okoliczności przy pomocy innych dowodów⁴⁰.

Należy się również zastanowić, czy mogłoby dochodzić do zwalniania duchownych *ex lege* z tajemnicy spowiedzi, zwłaszcza w kontekście możliwości odpowiedzialności karnej duchownego na podstawie art. 240 § 1 k.k. w przypadku niezawiadomienia o przestępstwie, o którym dowiedział się podczas spowiedzi. To takie rozwiązanie obowiązuje we wszystkich analizowanych porządkach prawnych. Duchowny bowiem otrzymuje wówczas informacje o czynie popełnianym na szkodę osoby, która ze względu na wiek oraz niedojrzałość nie potrafi sama obronić swoich praw, a nawet może nie rozumieć znaczenia owego czynu i może nie być świadoma tego, że dzieje jej się krzywda. Względy ochrony takiej osoby powinny przeważać, ponieważ takie

38 L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2010, s. 551–552, 556, 566.

39 Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 4.11.2010 r. (II AKz 588/10); postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 19.03.2019 r. (II AKz 113/19).

40 Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 8.02.2017 r. (II AKz 66/17).

zawiadomienie może być jedynym sposobem na ochronę godności oraz integralności fizycznej i psychicznej dziecka.

Przytaczanym w doktrynie argumentem za utrzymaniem absolutnego charakteru tajemnicy spowiedzi jest okoliczność, że duchowny jest *de facto* jedynie pośrednikiem pomiędzy penitentem a Bogiem, w związku z czym nie jest on adresatem uzyskiwanych informacji⁴¹. Należy ponownie zaznaczyć, że ten argument potwierdza jedynie, że omawiana tajemnica wchodzi w zakres swobody sumienia i wyznania, stanowi uzewnętrznianie przekonań religijnych na forum zewnętrznym, więc może podlegać ograniczeniom i w tym konkretnym przypadku powinna ustąpić pierwszoplanowym prawom dziecka.

dr Magdalena Matusiak-Frącczak

Autorka jest adwokatem, adiunktem w Katedrze Europejskiego Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

The author is an advocate, an assistant professor at the Department of European Constitutional Law, Faculty of Law and Administration, University of Łódź.

ORCID: 0000-0002-6736-8008, email: mfracczak@wpia.uni.lodz.pl

ABSTRACT

Keywords: *priest-penitent privilege, child sexual abuse, children's rights, freedom of conscience and religion*

Prosecution and penalization of child sexual abuse offences as a limitation of the priest- penitent privilege

In numerous documents, the international community decided to grant children special protection of their rights. It becomes particularly important in the context of protecting children from sexual abuse. To this aim, some states decided

⁴¹ J. Giezek, *O granicach tajemnicy adwokackiej oraz zgodzie „dysponenta” na jej ujawnienie*, „Palestra” 2014/9, s. 67; S. Tarapata, *Rzecz o wybranych prawnokarnych aspektach ujawniania przez adwokata informacji pozyskanych wskutek świadczenia przez niego pomocy prawnej – ujęcie materialnoprawne i procesowe*, (w:) *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015, s. 353–354.

to introduce exceptions to the priest-penitent privilege. This article focuses on these exceptions and analyses the colliding rights, namely the children's rights and the right to freedom of conscience and religion. Moreover, it examines whether such an exception should be introduced in Poland and subject to what conditions.

Bibliografia załącznikowa

- Barrish Cris**, "Anti-Catholic bigotry" or protecting children? Delaware bill would require priests report abuse or neglect from confession, WHY?Y, <https://why.org/articles/delaware-bill-priests-required-report-child-abuse/> (dostęp: 7.09.2023 r.); *Child Welfare Information Gateway*, State Statutes, kwiecień 2019, <https://www.childwelfare.gov/topics/systemwide/laws-policies/statutes/clergymandated/> (dostęp: 7.09.2023 r.);
- Czerwiński Stanisław**, *Tajemnica zawodowa adwokatów i osób duchownych*, „Palestra” 1927/2, s. 52–58;
- Garlicki Leszek**, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*. t. 1, *Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2010;
- Giezek Jacek**, *O granicach tajemnicy adwokackiej oraz zgodzie „dysponenta” na jej ujawnienie*, „Palestra” 2014/9, s. 60–72;
- Giezek Jacek, Kardas P.**, *Etyka adwokacka a kontryktoryjny proces karny*, Warszawa 2015;
- Grzegorzczak Tomasz**, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, t. 1;
- Hills Susan, Mercy James, Amobi Adaugo, Kress Howard**, *Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates*, „Pediatrics” 2016/137 (3), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6496958/> (dostęp: 7.09.2023 r.);
- Inquiry Panel, 'The Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse', October 2022, https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20221215050759/https://www.iicsa.org.uk/key-documents/31216/download/report-independent-inquiry-into-child-sexual-abuse-october-2022_0.pdf (dostęp: 7.09.2023 r.);
- Jurzyk Marek**, *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2004/71(2), s. 60–72;
- Monk Jim**, *Bill requiring North Dakota clergy to report child abuse withdrawn*, KVRN Local News, <https://www.kvrr.com/2021/02/01/bill-requiring-north-dakota-clergy-to-report-child-abuse-withdrawn/>, dostęp: 7.09.2023 r.;
- Peers Steve, Hervey Tamara, Kenner Jeff, Ward Angela**, *The EU Charter of Fundamental Rights*. A Commentary, Nowy Jork 2021;

Penitencjaria Apostolska, Nota z dnia 21 czerwca 2019 r. w sprawie nienaruszalności tajemnicy spowiedzi, https://www.vatican.va/roman_curia/tribunals/apost_penit/documents/rc_trib_appen_pro_20190629_forointerno_en.html (dostęp: 7.09.2023 r.);

Jo Pitzl Mary, *“Did you protect children?” Bill to require clergy to report abuse fails amid religious doubts*, AZCentral, <https://eu.azcentral.com/story/news/politics/legislature/2021/04/02/arizona-bill-require-clergy-report-abuse-fails/4825305001/> (dostęp: 7.09.2023 r.);

Stolica Apostolska, *List N. 484.110 z dnia 26 lutego 2020 r.*, https://www.catholic.org.au/images/Observations_of_the_Holy_See_to_the_Recommendations_of_the_Royal_Commission.pdf (dostęp: 7.09.2023 r.);

The Guardian, *‘South Australia Catholic church to ignore law on reporting confessions of abuse’*, <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/south-australia-catholic-church-to-ignore-law-on-reporting-confessions-of-abuse> (dostęp: 7.09.2023 r.);

Tomkiewicz Małgorzata, *„Tajemnica spowiedzi” i „tajemnica duszpasterska” w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2012/2, s. 50–64;

Wyatt Tim, *Uproar from religious groups trying to protect the seal of confession “must be resisted”*, <https://religionmediacentre.org.uk/news/uproar-from-religious-groups-trying-to-protect-the-seal-of-confession-must-be-resisted/> (dostęp: 7.09.2023 r.);